

Ikastolak, berrikuntzaren eredu

ETXEZARRETA ALBERDI, J. Iñaki

Ikastolen Elkarteko aholkularia

Sarrera data: 2011-II-11

Onartze data: 2011-VII-11

Ikastola mugimenduaz aritzea, hezkuntzaren eskola-ekintzaren eredu berezi batez jardutea da, euskararen jendeak bere ingurunean, beren seme-alabentzat, beren hurbileko gizartearentzat, sortu eta eraiki duen hezkuntza- eta gizarte-berrikuntzaren eredu propioaz sakontzea da, alegia.

Espainiako eta Frantziako hezkuntza-sistemek, XIX. eta XX. mendeetan zehar, ikastetxe publiko estatalen eta ikastetxe pribatu erlijiosoen baitan sendotu duten bitariko ereduari, ikastola mugimenduak hirugarren espazio bat asmatu du, euskaldun hezkuntza eleaniztunaren alorrean, noski, baina hezkuntzaren eta hizkuntzen muga soilak gainditzen dituen eta «gertaera sozial osoa» bihurtu dena.

Hitz gakoak: ikastola, hezkuntza, berrikuntza, eleaniztasuna

Hablar del movimiento de las Ikastolas es referirse a un modelo especial de acción escolar. Un modelo que creó el mundo euskaltzale para sus hijos y para su entorno social, el cual profundiza en un sistema propio de educación y transformación social.

Los sistemas educativos franceses y españoles crearon durante los siglos XIX y XX un modelo dual: por un lado los colegios públicos estatales, y por el otro, colegios privados de carácter religioso. El movimiento de las Ikastolas genera un tercer espacio en el campo de la educación euskaldun multilingüe. Este modelo supera el ámbito educativo para convertirse en un fenómeno sociológico.

Palabras clave: ikastola, educación, innovación, plurilingüismo

Parler du mouvement des Ikastolas c'est se référer à un modèle particulier d'enseignement. Un modèle créé par le monde euskaltzale pour ses enfants et pour son environnement social qui s'appuie sur un système propre d'éducation et de transformation sociale.

Les systèmes éducatifs français et espagnols créèrent au XIXe et au XXe siècle un modèle double : d'un côté les collèges publics d'état et d'un autre les collèges privés religieux. Le mouvement des Ikastolas crée un troisième espace dans le domaine de l'éducation euskaldun plurilingue. Ce modèle dépasse le domaine éducatif pour devenir un phénomène sociologique.

Mots-clés: ikastola, éducation, nouveauté, plurilinguisme.

Speaking about the Ikastola [Basque-medium school] movement means, above all, dealing with a special model of school activity in education, in other words, taking an in-depth look at its own model of educational and social innovation that supporters of the Basque language created and built around them for their children and for the society close to them.

Throughout the 19th and 20th centuries, within the dual model comprising state public schools and private schools run by religious orders that was consolidated by the education systems of Spain and France, the Ikastola movement carved out a third space for itself in the sphere of multilingual, Basque-speaking education, of course. However, its education model goes beyond the confines of education and languages alone to become «a complete social phenomenon».

Key Words: Ikastola [Basque-medium school], education, innovation, multilingualism.

Ikastolen berri emateak bide ematen du, edonolako hezkuntza-erakundeaz jarduterakoan bezala, eskola-ekintzaren eta hezkuntza-ereduen alorrera zuzentzeko aukera. Ikastola bakoitza eta ikastola mugimendua, ordea, eskola-ekintzaren eremuan erabateko berrikuntza den zerbaiten asmatzaile eta ingeniari dira, 1960. hamarkadaren urteetatik gaurdaino dira hezkuntza-berrikuntzaren eta *gizarte-berrikuntzaren adibide paradigmatikoa* (M. Masa 2010). Honen ondorioz, «ikastola» fenomenoak eskola hezkuntza-erakunde eta gizarte-erakundetzat hartzeko bide ematen du, honi buruzko hausnarketa egitera eramaten du eta, ezinbestez, eskola bera dagoen hezkuntza-sistemari eta gizarte-inguruneari buruz jardutera ere bai.

Horregatik, ikastolen eskola-ekintza garaikidea ulertu behar da berau baldintzatzen duen testuinguru legal, sozial eta historikoa kontuan izanez, batetik, eta ikastola osatzen duen hezkuntza-komunitateak berak bere buruaren jabe izateko duen autodeterminazioa, bestetik. Legeiak hainbat arau ezartzen ditu eskola-ekintzaren funtzionamendua eremu guztietan baldintzatzearren (curriculum, pedagogia, ekonomia, finantzazioa, irakaskuntzaren eraketa, lan harremanak eta abar), eskola bakoitzaren hezkuntza-komunitateak pentsatzen duena edo nahi duena kontuan hartu gabe. Gizartearen dinamikak ere, norbanakoek zein taldeek adierazten dituzten ideien eta desioen bidez eragiten du, gogo horiek eskola-ekintzak beteko dituela itxaro baitu. Halaber, koiuntura eta abagune historikoen interesak eta lehentasunak sortzen dituzte herrietan eta nazioetan, eta horiek aldeztatik ezarritako helmuga baterantz gidatzen dute eskola.

Hezkuntza-ereduak eta Euskal Herria

Mendebaldean egun bizirik den eskola-erakundeak lekutu behar da, funtsean, XIX. mendean abian jarri eta gaurdaino garatu izan diren hezkuntza-sistemen baitan, hau da, estatu moderno eta garaikideen sorrerari eta gorpuzteari estuki lotuta beren diseinua, jatorria eta arautzea izan duten hezkuntza-sistemetan.

XX. mendeko estatuetan gaur ezagunak diren sistema horiek eraikitzeko eta sendotzeko prozesuak bi eskola-antolaketa mota edo makro-eredu na-

gusi bereizi egin ditu: estatua jabe duen EREDU ESTATALA eta udal boterearen inguruan gorpuzturiko UDAL EREDUA.

Makro-ereduatik hedatuena lehena da, estatala, alegia, eta bere ezaugarri nagusia zera da estatu hauen hezkuntza-politika botere publikoak, demokratikoa izan ala izan ez, ezartzen duela eta, gizartearen gehiengoarekin bat egiten edo bat egiten ez duten interesen arabera, «bere» hezkuntza-sistemaren helburuak eta tresnak lege nagusiez erabakitzen dituela, eta hau egiten du horren arau eta agindu zorrotzen bidez, eskola bera botere publikoaren eta bere gidarien intereserako objektu eta lanabes bilakatzen duela.

Hezkuntza-politika mota hau eta bere antolamendua, hots hezkuntza-sistema, oso ezaguna da Euskal Herrian eta honen gure ingurumarian: eredu frantziarra da, Espainiako zein Frantziako estatuetan azken bi mendeetan ia aldaketarik gabe iraun duena, estatu horietako botere publikoaren erregimen politikoa bat ala beste izanik ere, monarkiko, inperial, errepublikar, diktatorial, faxista edo konstituzionalista gorabehera. Hezkuntza-sistema mota honek **eredu zentralista estatala** sortu du, udalaren eredu autonomo anglosaxoitik nabarmen berezita.

Elizaren presentzia indartsua duten estatuen botere publikoak bere hezkuntza-sistema doitu egin du bere baitan erakunde erlijioso kristauei tokia egiteko, eta, horrela, makro-eredu zentralista estatala, aldi berean, hezkuntzaren eskola-ekintza antolatzeke bi ereduaren inguruan egituratzen joan izan da:

- Alde batetik, estatuaren botere publikoen erabakien zerbitzura dagoen **eskola publikoaren eredu**a, estatuaren jabetzakoa, gastu guztiak aurrekontu publikoen bidez finantzatua, eta funtzionario publikoek kudeatua.
- Beste eredu bat da frantziar eta espainiar estatuetan erabat garatuta dagoen **eskola erlijioso**a, berezko ezaugarriak dituena. Eskola-eredu hau estatuak gutxi-gehiago kontrolatuta dago araudi bidezko esku hartzeari esker, eliz erakunderen baten (apezpiku eta artzapezpikuen edo kongregazio erlijiosoen) jabetzakoa da, berezko funtsek zein funts publikoek finantzatuta dago, eta, kasurik gehienetan, erakunde erlijioso baten agindura dauden pertsonak kudeatzen dute.

Bigarren Mundu Gerraren ondotik eraiki zen Europan ekonomiaren garapen azkarrak beste gizarte berri baten eraketa ekarri zuen, baloreen aldatuta, eta gizarte mailako kontzientzia zibilago baten jabe izatea, administrazio estatalarekiko eta Elizaren erakundeekiko independente zen sen hori, besteak beste, 1960ko hamarkadako urteetan islatu ziren, oso modu desberdinetan, kultur eta elkargo agerpen berrien bidez mendebaldeko Europa osoan zehar. Euskal Herrian ere, ekonomiaren, gizartearen, kulturaren eta politikaren testuinguru historiko oso berezian, seinalatu diren 1960 inguruko urte haietan, Pirinioetako Iparraldeko zein Hegoaldeko euskal gizartearen sektore baten baitan eklosioa gertatu zen, berez, bat-batean sortu ez zena, noski. Mugimendu indar-berritzaile horretan eragin zuten aldaerak asko eta askotarikoak izan ziren, eta harekin batera, haren osagai esanguratsua izanez, ikastolak sortu ziren, euskararen herritarrek hezkuntzaren eskola-ekintzan beren ideia eta itxaropenak gauzatzeko modu batek akuilata sortu eta garatu baitziren, hain zuzen.

Eredu berria: ikastolak

Gurasoek, hezkuntza-profesionalek eta norbanakoek edo erakunde laguntzaileek euskal lurraldeetan osatutako mugimendu zibilak posible egin zuen, alde zuzeneko diseinurik gabe, eskola-ekintzaren EREDU BERRIA eraikitze komunitarioa, ikastola mugimendua, alegia, eredu klasikoetatik (estatuaren eskola publikoa eta Elizaren eskola erlijiosoa) nabarmen bereizita zena, eta bere ezaugarri nagusizat hezkuntza-prozesuaren kontzeptio holistikoa zuela.

Ikastolak zer dira benetan? Fenomeno berezi honi buruz egin nahi den hurbilpen orok galdera horri eman beharko lioke erantzuna. Eta behin datuak esku artean edukita, orduan eztabaida liteke eredu berri baten parean aurkitu den ala ez.

Gaurdaino bildu diren datuei dagokienez, ikastolei buruz egindako ikerketa lanen emaitza kopurua murrizta da, nahiz eta hezkuntza- eta gizarte-mugimendu honen alderdi batzuei buruzko argitalpenak gero eta ugaria- goak direla suma daitekeen. Aipagarri dira, esaterako, ondoko egileon

lanak: G. Arrien, I. Fernández,, J. Atxa, I. Lopez-Goñi, X. Garagorri, I. Lekuona, L. Erriondo, X. Isasi ... Baita ikastola mugimenduaren beraren profesionalek ikerketa-ekintzaz eta lankidetzaz egin dituzten lan eta argitalpen asko (Ikastolen hizkuntz proiektua, Euskal curriculum, eta abar) eta artikulu, liburu eta beste argitalpen multzorik ere aipagarria da, ikastoletatik harago joan arren ikastolei atal bereziak eskaini dizkietenekin batera.

Informazio iturri hauek ikastolen bilakaerari buruzko azterlan sakonago eta xehetuagoa abiatzeko datu-basea eskaini izan dute, gizarte- eta hezkuntza-mugimendu honen izaera erabakigarrienari buruz egiteke dagoen lana, hots, ekintzarena. T. Luckmannek dioenez, «gizakiek jardungo ez balute, ez ziren existituko gizabanako gisa, eta ez zuten iraungo espezie gisa. Ekintzak ez du beti historia egiten, baina gizartea «egin» egiten du. Ekintza ekoizpena da, ugalketa eta komunikazioa; ekintzak boterea ematen du, eta botereari kontrajartzen zaio; ezbairik gabe, ekintza da gizakiaren izaera sozialaren funtsezko adierazpena». Behar beharrezkoa zen, beraz, ikastolen hastapeneko idatzizko iturriekin batera, ikastolek berrogeita hamar urteotan zehar (1960-2010) egin duten ibilbideari buruzko gertaerarik esanguratsuenei buruzko datuetara jotzea eta arakatzea, eta jakina! ekintza horretan, gizarte- eta hezkuntza-ekintza horretan, lekuko eta eragile izan direnen istorioak jasotzea eta batera biltzea. Hartara, «Ikastola mugimendua. Dabilen herria. Ikastola eredu 1960-2010» lanak ikastolen historia sozial horren lehen urratsa egin nahi izan du.

Argitalpen honek ikastolen gizarte-ekintzaren osagai diren elementu gehienak hartzen ditu, ikastolak ekintza baitira, ekintza soziala, erkide-ekintza, gizarte-errealitatea eragiten duen ekintza partekatua, ikastola bakoitzarena eta ikastola talde osoarena gorpuzten dituen ekintza, bai ikastola mugimenduaren baitan, bai beste gizarte- eta hezkuntza-eragileekin proiektu berriak planteatu eta sostengatzea ahalbidetzen duen ekintza.

Baina, gainera, ikastolek ez dute bakarrik gizarte-errealitatea sortzen hemen eta orain, baizik eta ekintza hori etorria da, ikastola horietako aurreko eragileek ekarria, alegia, iragan hurbilean ekintza horren subjektu ziren haien ikuspegi eta gogoekin batera, eta, beraz, denboran zehar, gizarte-bizitza horri jarraipena ematen diote. Hori da «habitusa» (P. Bourdieu): «Gaur

ere irauten duen iragana, eta etorkizunean irauteko joera daukana bere printzipioen arabera eraikitako praktiketan eguneratuz: Barne legea da, eta lege honen bidez menderaezinak diren kanpoko beharren araua etengabe aplikatzen zaie koiunturaren hertsidura berehalakoei ...». Modu zehatzagoaz adierazita (J. Gimeno): «Egile kolektiboa duen orden inbertsonal bat bezalakoa da. Erakunde bat da, etorkizuneko ekintzak zuzendu eta arautzeko gaitasuna duen praktiken ondorioa, non jomuga jakin batzuen lorpena ahalbidetzen duen, habitus hori bere egiten duen norbanakoa horretara propio jarri gabe».

2006-07 eta 2007-08 ikasturteetan zehar eginiko gogoeta, proposamen, eztabaida, zuzenketa eta balorazioen ostean, 2009ko urtarrilaren 24an, Ikastolen VI Batzarrak «Ikastolak, orain eta gero» izenburu zuen txostena onetsi zuen. Txosten horrek lau atal zituen, elkarri modu estuan lotuak: Ikastola 2020, Ikastolen oinarrizko curriculum komuna, Antolaketa kolektiboa eta II. Plan Integrala. Lau ataletarik lehenak, Ikastola 2020 deituak, IKASTOLA ereduaren xehatzen zuen, 2020 urteko eszenatokiari begira. Bertan, gaurdaino garatutako IKASTOLA ereduaren osagai nagusiak sartu ziren, eredu hori hobetzeko edota osatzeko beste osagai batzuekin batera. Proposamen onetsiak, beraz, eginkizun izaera du, 2020 urterako burutzekoa, eta ikastola bakoitzak bere eguneroko jardunean betetzeko konpromisoa hartu du, ikastolen kolektiboak konpromisoa hartu duen bezalaxe: Ikastolen oinarrizko curriculum komun onetsian, antolaketa kolektibo onetsian, eta plan estrategiko kolektibo onetsian (II. Plan Integrala).

Ikastolen VI Batzarrak hartutako erabakiek ikastola mugimenduaren ekintza kolektiboaren eta beren berrikuntza-ereduaren graduatzea goratu egin dute, izan dituen aurrekarien ostean: I Plan Integrala (2002-07), 1996ko Pedagogi Plan Nazionala, 1992ko ekintza-plana eta 1990ean onetsiriko Euskal Eskola diseinua.

Ekintza kolektibo jarraituotan zehar, erakunde orok dituen lau prozesu giltzarriak instituzionalizatu dira: (1) izaera formulatzea (IKASTOLA ereduaren oinarri den hezkuntza-proiektu komuna); (2) garatu behar diren estrategiak eta lanak proiektatzea eta planifikatzea (I+G+B, ikas materialen sortzea eta edizioa, profesionalen, gurasoen eta artezkarien prestakun-

tza, gobernu- eta funtzionamendu-egitura, barne- eta kanpo-komunikazioa, hezkuntza eta kultura alorretako eragile eta erakundeekiko harreman sarea, eta unibertsitatearekiko, administrazio publikoarekiko ... harremanak ere bai; (3) proiektu eta lan planifikatuen kudeaketari buruzko gauzatzea eta kontrola; eta (4) egindako ebaluazioaren araberako hobekuntza.

Hau guztia, beraz, P.L. Bergerrek eta T. Luckmannek deitzen duten «instituzionalizazioa» da, kolektibo batentzat garrantzia daukan edonolako jokabide-eremuetan gertatzen dena, eta «habitus» horretatik baino harago doana, ohituren bidez gauzatutako errealitate soziala delako. Baiezta daiteke ikastolek gero eta hezkuntza-jarduera kolektibo eta objektibo sendoak praktikatzeko dituztela hain zuzen ere instituzio gisa egituratzeko egindako bideagatik.

Beste aldetik, ikastolek azken hiru hamarkadetan zehar Espainiako eta Frantziako hezkuntza-sistemek Euskal Herrian jantzi dituzten ezaugarriak era nabarmenean baldintzatu dituzte, ikastolek beren ingurumarian hainbeste jardun baitute eta jarduten baitute, alde edo moldez, beren izate hutsak gizarteari eragin baitio. Hara zehazki esanda zertan:

- Ikastolek, sortze beretik, euskarazko hezkuntzaren eskola-ekintzaren asmatzaile dira eta, ondorioz, hezkuntzarako I+G+B eragile-aitzindari dira, Euskal Herrian hezkuntza-praktika berritzaileen garapenari dago-kionez: curriculum ez ofiziala, metodologia alternatiboa, generoen hezkuntza partekatua, eskolaratze goiztiarra, espazio-gelaren antolaketak berria, irakasle, ikasle eta gurasoen eginkizun berriak, familia eta profesionalen arteko komunikazio hartu-eman berria ... Praktika hauek ikastolen kolektiboan maila handiko gorpuztea lortu dute ikas materialen edizio propioaren bidez, prestakuntza-plan berriazkoen bidez, ikerkuntzaren bidez eta proiektuen bidez (euskal curriculumak, elemaniztasuna, IKT, ebaluazioa eta abar), dena «ikastola» ereduaren ikuspegitik, eta erakutsi dute kalitatezko hezkuntza euskalduna posiblea zela, egun badela, eta etorkizuna bera dela.
- Ikastolak, halaber, eta jaio zirenetik, titulartasun sozialeko hezkuntza-komunitateen sortzaile aitzindariak dira Euskal Herrian; ikastetxe bakoitzean autonomia handia dute, familiek, profesionalek eta

kolaboratzaileek molde kooperatiboaz kudeatzen dituzte, eta erakunde kolektibo batean bilduta daude (hasieran Ikastola Batzordean, gero federazioetan eta ikastolen konfederazioan, gaur egun baliatzen duten europar kooperatiba elkartera heldu arte). Elkarre zibil mota hauek gehienak kooperatibak dira, molde bereziko «titulartasun soziala» gorputzu duten kooperatibak, ez baitira «ugazaba iraunkor» batzuen jabetza, baizik hezkuntza-komunitatea une bakoitzean osatzen duten subjektu aktiboen ondarea; eta horiek, era berean, ikastola bakoitzaren eta kolektiboaren ondasuna uzten diete ondorengoei. Azken finean, ikastolek berezko egoera edo izate juridikoa dute, publikoaren eta pribatuaren tartekoa (F. Etxeberria).

- Ikastolak, era berean, eta eratu zirenetik, aitzindariak dira Euskal Herriaren eskola eta gizarte inguruaren arteko elkarrekintzan (curriculumaren garapena ikastetxetik kanpo, helduentzako euskara klaseak eskainiz, euskal liburu, disko, kultura, kanta eta kirol aste, azoka eta jaialdiak...), norbere herriko edo lurralde zabalagoko talde eta gizarte-eta kultur mugimenduekin batera. Hasierako ekintza hauek kultur eta aisialdiko eskaintza handien maila eskuratu dute, eta gaur egun gizartean oso zabaldua daude.
- Neurri berean, ikastolak, sortu zirenetik, aitzindariak dira Euskal Herriaren herritar finantzazioa praktikan jartzen (bonoak, zozketak, ikuskitunak...), elkarri laguntzeko finantzazioa garatzen (elkartasun kutxa), eta zerbitzu publikoaren izaera eta ondorioz bere finantzazio publikoa juridikoki normalizatzeke formulak bilatzen.

Euskal gizartearen zati handi batek, oro har, eta eskolatzeko adinean dauden seme-alaben familiek, bereziki, lan hori onetsi zuten, eta horrek eragin zuen, ikastolak sortu eta aurreneko urteetatik hasita, estatuen administrazioek eta eliza agintariek egokitu behar izatea eskola publiko estatualaren eta Elizaren eskola erlijiosoaren ereduaren eskaintzak. 1970eko hamarkadaren amaieran eta 1980ko hamarkadaren hasieran gizarteak presioa areagotu egin zuen estatuko agintarien gainean (ondoren Gasteizko eta Iruñeko agintari autonomikoengan), ikastolak Euskal Herriko lurralde ia guztietan zeudelako eta haien ikasle kopurua handitzea eta ikas-

tola ugaltzea etengabe hazten ari zirelako. Ondorioz, Pirinioetako bi isuri-aldeetako estatuen eskoletan euskara sartu zen eta eredu elebidunak sortu ziren.

Gizartearen presioarekin batera, 1980ko hamarkadan suertatu zen jaiotze tasa txikia erabakigarria izan zen Administrazio publikoek bizkor zezaten irakaskuntza publikoaren euskalduntzea martxan jartzea. 1980ko urte horietan guztietan eragin duten aldagai nagusiak hauek izan dira: Eskolen arteko lehia, matrikulazioengatik; hezkuntza eskaintzen legitimazio soziala; estatuaren sare publikoan gastu publiko jasangarri eta zuzenari eustea, ikastolen hazkundera kontrolatu edo estatuaren eredu publikoan integratzeko premiaren aurrean; hezkuntza-sistema bakoitzeko agintarien (Frantziako eta Espainiako gobernuaren eta, azken honen barruan, Nafarroako gobernuaren edo Eusko Jaurlaritzaren) borondate politikoa (euskararen eta bere irakaskuntzaren estatus juridikoa). Ondorioz, Euskal Herriko lurralde bakoitzean errealitate ezberdina gauzatu da.

Testuinguru honetan, ikastolek eutsi egin diote kalitatearen erreferentzialtasunari administrazio-lurralde guztietan (gaur egun are nabarmenago arlo pedagogikoetan eta antolakuntzan), baina, era berean, kuantitatiboki zenbakia gutxitu egin da 1980ko hamarkadaren lehen urteetako publikifikatze edo fusioen ondorioz (Gipuzkoa, Araba eta Nafarroako bailara eta eskualde askotan eta, gutxiago bada ere, Bizkaian), eta 1993ko publikifikatzearen ondorioz (EAEko lurralde guztietan). Botere publikoak eskola mapa kontrolatzeko (EAJ-PSE-EEren arteko 1992ko hitzarmen politiko-eskolarrean nabarmendu zena), eta ikastolak lurralde gehiagotara eta derrigorrezko eta derrigorrezkoen ondoko maila guztietara zabalatzeko interesen arteko tentsio hau bizirik dago oraindik bi estatuetan, Frantziako eta Espainiako estatuetan, eta azken honen barruan Nafarroako foru administrazioaren lurraldean eta euskal autonomiaren administrazioan. Ikastolek gorpuztu egin duten proiektua, «utopia praktikoa» (Luckmann), eredu alternatiboa, berritzailea, erregimen frankistak (1936-1977) oztopatu zuen, hainbatetan galarazi, baina Frantziako eta Espainiako gaur egungo konstituzio erregimen gutxi asko deszentralizatuek ere, autogobernu politikorako gaitasun handiagoa edo txikiagoa gorabehera, eragozten jarraitzen dute.

Ikastolek beste eskola-ereduetan (eredu publiko estatalean eta Elizaren eredu erlijiosoan) izan duten eragin kualitatiboari dagokionez, eta jada aipatuak izan diren alderdiez gainera (euskara irakaskuntzan sartzea eta ikas/ irakaskuntza prozesuaren baitako berrikuntza pedagogikoen funtsezko alderdiak), nabarmendu behar dira ikastolek etengabe aurkezten dituzten berrikuntzak, esate baterako hizkuntz proiektuarekin lotuak (eleaniztasuna, ingelesaren irakaskuntza goiztiarra barne); IKT delakoan sartzea ikaste-txearen jarduera guztietan; edo ikastolek argitaratutako curriculumerako materialen erabilera beste bi eskola-ereduetan; etengabeko prestakuntzaren planak eta gradu ondoko planak; herritar ekitaldien antolaketa, sustapen kanpainak edo euskara ikastetxe barruan eta kanpoan erabiltzeko zeharkako edo curriculum barruko proiektuak martxan jartzea, esaterako bertso-larritza, euskal pilota, udalekuak, barnetegi bereziak... ahaztu gabe euskal eskola helburu estrategikotzat duten materialen ekoizpen zabala, edo unibertsitateekin, I+G+B taldeekin, argitaletxe taldeekin, prestakuntza-enpresekin, gizarte-mugimenduekin eta bestelako eskola-erakundeekin elkar lanerako proiektu ugari.

Honaino iritsita, berriro heldu beharko litzaioke, beraz, goian aipatu den galderari: ikastolena, hezkuntza-eredu berria da, bai ala ez? Hezkuntza-ereduaren definizioa aintzat hartzen baldin bada (G. Garrido), hain zuzen, «hezkuntza-helburu baten inguruan programatu diren eta sistematizatu diren ekintzen multzo egituratua da, hainbat baliabideren erabileraren bidez lortzeko asmoa duena, eta funtsezko osagaien artean gutxienez ondoko hauek dituen: zirikatzeko kritiko eta operatiboa egiteko gaitasuna, eredugarri izateko asmoa, egoera ezberdinetako beste kasu batzuetan ezartzeko gaitasuna, diseinu kontrastatua, tradizio propioarekiko edo egungo egoerarekiko izaera polemikoa eta, noski, gizarte- eta kultura- dinamismo dosi nabarmena», orduan ez dago zalantzarik ikastolek HEZKUNTZA-EREDU bat eraiki dutela, objektiboki berezia ohiko eskola antolamenduekiko (eskola publiko estataletik eta Elizaren eskola erlijiosotik).

Ikastolak, hezkuntza-eredu berezia direla Hezkuntza arloko adituen lanetan argudiatu den tesia izan bada ere, hau osatu eta sakondu izan da azken boladan Soziologia eremuko ikertzaileen aldetik, eta horren ondorioz ikastola ereduaren marko kontzeptuala aberasten ari da. Honen azken le-

kukoetakoa, M. Masa (2010) ikertzaileak ikastolei buruz egin duen kasu-azterketa da. Aditu honek dioenez, ikastola mugimendua adibide dira gizarte-berrikuntzan, adibide paradigmaticoa, honako bost arrazoi hauengatik: 1) Gizartean eta herritar jendearen artetik sortu direlako, 2) Hezkuntzan, eskola-bizitzan eta gizartean ordura arte ez zegoen esanahi berri asma-tua eranstean diotelako euskarari, 3) Egitura politikoak eta sozialak betetzen ez zituen gizarte-eskaera baten erantzun herritarra direlako, 4) Hezkuntza-jardueran, gizarte-ekintzaren zioak, egitasmoak eta balioak planteatzen eta gauzatzen dituztelako, eta 5) bereziki, guztiz berritzailea den heinean, publiko eta pribatuaren arteko bereizketaren aurrean hirugarren formula osatzen dutelako, publikoa, pribatua eta gizarte/herritarra den hirutasun batean oinarritzen den eredu, horrenbestez. Finean, hezkuntzaren eskola-ekintza egiteko hirugarren espazio bat, eskola-ekintza hori ulertzeko eta praktikatzeko eredu berri bat.

Bibliografia

BERGER, P.L. eta LUCKMANN, Th., 1998, *La construcción social de la realidad*. Buenos Aires: Amorrortu editores.

BOURDIEU, P., 1991, *El sentido práctico*. Madrid: Taurus.

ETXEBERRIA, F., 1999, *Bilingüismo y Educación en el País del Euskara*. Donostia: Erein.

EUSKAL HERRIKO IKASTOLEN KONFEDERAZIOA, 1987, *Informe sobre las ikastolas*. Bilbo: EHIK.

———, 1991, *Ikastoletako ratioak. Egoeraren ikerketa eta etorkizunerako proposamen*. Bilbo: EHIK.

———, 1991, *Ikastolen 1987-1990 legealdia*. Bilbo: EHIK.

———, 1991, *Euskal Eskola*. Bilbo: EHIK.

———, 1992, *Ikastolen 1990 eta 1991 ekitaldia*. Bilbo: EHIK.

———, 1997, «Pedagogi Plan Nazionala. Txosten onetsia. Ikastolen III. Bartzarra», *Ikastola*, 62 (1997).

———, 2001, «Bost urteko argazkia. Ikastolen IV. Batzarra», *Ikastola*, 105 (2001).

———, 2002, *Ikastolen Plan Integrala (2002-2007)*. Zornotza: EHIK.

———, 2004, *Euskal Curriculuma: Kultur Ibilbidea. Herritik mundura eta mundutik herrira. Adituen ekarpena*. Zornotza: EHIK.

———, 2006, «Gaurko erronka: Curriculuma. Ikastolen V. Batzarra», *Ikastola*, 147 (2006).

———, 2007, *Ikastola. Imajina ezazu ... nor garen*. Zamudio: EHIK.

———, 2008, «Ikastolen Plan Integrala. Konfederazioaren azken bost urteotako uzta 2003-04/2007-08», *Ikastola*, 167 (2008) 3-15.

———, 2009, *IKT Curriculuma. Lehen Hezkuntzarako proposamena*. Zamudio: EHIK.

———, 2009, *Derrigorrezko eskolaldirako ikastolen oinarritzko curriculum komuna*, Ikastolen VI. Batzarra. Zamudio: EHIK.

———, 2009, *Ikastolen Hizkuntz Proiektua*. Zamudio: EHIK.

———, 2009, *El Proyecto lingüístico de las ikastolas*. Zamudio: EHIK.

———, 2009, *Ikastolak, orain eta gero*, Ikastolen VI. Batzarra. Zamudio: EHIK.

FERNANDEZ, I., 1994, *Oroimenaren hitza. Ikastolen historia 1960-1975*. Bilbo: Udako Euskal Unibertsitatea.

GARAGORRI, X., 1995, *Haurtxoa proiektua. Haur hezkuntzako bigarren zikloko berrikuntza proiektu baten ebaluazioa*. Donostia: EHU.

———, 1996, *Euskal Curriculum berezia: hezkuntzaren berrikuntzan kokatutako oinarritzko diseinu curricularretik eratorritako Lehen Hezkuntzako testuliburuaren azterketa*. Donostia: EHU.

———, 1991, «Ikastola hezkuntza-eredu gisa», *XI. Congreso de Eusko Ikaskuntza*. Donostia: Eusko Ikaskuntza.

GARCIA GARRIDO, J. L., 1996, «Políticas educativas: Una perspectiva internacional. El influjo de los modelos en las políticas educativas», *Pedagogiako XI. Kongresua*. Donostia: Sociedad Española de Pedagogía.

GIMENO, J., 1998, *Poderes inestables en educación*. Madrid: Morata.

GIMENO, J. eta PÉREZ, A. I., 1998, *Comprender y transformar la enseñanza*. Madrid: Morata.

GIPUZKOAKO IKASTOLEN ELKARTEA, 1994, *Gipuzkoako Ikastolen Elkarteak: 25 urte*. Donostia: GIE.

———, 1989, *Gipuzkoako Ikastolen Elkarteak: 20 urte*. Donostia: GIE.

LEKUONA, I., 1999, *Hezkuntza Proiektua: lanketa prozesua ikastolen esparruan*. Donostia: EHU.

LOPEZ-GOÑI, I., 2002, *Nafarroako Garaiko Ikastolen Historia*. Iruñea: Euskara Kultur Elkargoa.

———, 2007, *Ikastola: un movimiento popular y pedagógico*. Iruñea: Euskara Kultur Elkargoa, Iruñea, 2007.

LUCKMANN, Th., 1996, *Teoría de la acción social*. Barcelona: Paidós.

MASA, M., 2010, «Ikastolas as social innovation phenomenon: a case study», *Meanings and processes of social innovation*, Reno: Center for Basque Studies, University of Nevada.

———, , 1979, *Hizkuntz borroka Euskal Herrian*. Bilbo: Euskaltzaindia.

ZENBAITEN ARTEAN, 1972, «Gure ikastola», *Jakin*, 6 (1972).

———, 1983, «Ikastolatik eskola publikora», *Jakin*, 28 (1983).

———, 1998, *Euskal Eskolaren azken 20 urteak*, Lasarte-Oria: Hik Hasi.

———, 2001, «Elehirutasun goiztiarra ikastoletan. Hamar urteko prozesuaren ebaluazioa (1991-2001)», *Plurilingüismo y Educación en el País Vasco, XV Cursos de Verano y XIII Cursos Europeos de la UPV/EHU*. Donostia: UPV-EHU.